

En weg is het landschap, in één generatie

Windparken waren nog maar het begin. Het Nederlandse cultuurlandschap wordt meer en meer 'verramscht' met distributiecentra en nu ook datacenters. Is het tijd voor landelijke regie?

tekst Wybo Algra

Rij dend over de A7 richting de Afsluitdijk of, in omgekeerde richting Amsterdam, kan de gedachte je plotse-ling overvallen. Wat wordt dit land-lijk. Ter hoogte van de Wieringermeer is aan de postkant van de snelweg het Noord-Hollandse vlakke groen misschien wel tientallen seconden lang onzichtbaar geworden. Wie bedenkt dit, wat is hier het grotere plan?

Agriport A7 (zie foto pagina 12, boven) is een gigantisch, nog altijd uitdijend conglomeraat van kassen en twee *hyperscales* – enorme datacenters van Google en Microsoft – met een derde in aanbouw. In een omgeving met gaandeweg meer windmolens dan bomen. Het is een van de plekken waar de Nederlandse wens om *digital gateway to Europe* te worden, fysiek gestalte krijgt.

Al jaren probeert Nederland zichzelf als zodanig te promoten: de digitale poort naar Europa. Datacenters – grote loodsen met servers – zijn onmisbare schakels in het internetverkeer, of het nu gaat om videovergaderen, Netflix en e-maildiensten, of om de cloud waarin u uw digitaal vastgelegde herinneringen opbergt. Hoe anoniem ze er ook uitzien, hier liggen uw hedendaagse schoendozen met liefdesbrieven en familiefoto's.

Anders dan die beide andere poorten naar Europa, de

Rotterdamse haven en Schiphol, is over de digitale loot van het economische succes trio doorgaans niet zoveel te doen. Misschien omdat *bits and bytes* voor het gevoel wat minder overlast geven dan vrachtwagenverkeer, goederentreinen en vliegtuigen. Dus als de Nederlandse economie er wel bij vaart: waarom niet?

Maar hier in de Wieringermeer is de digitale poort heel fysiek aanwezig. Een bijna spookachtig, onmenselijk technolandschap, vooral als de avond valt en kunstlicht de overhand krijgt.

Als iemand van het grotere plan zou weten, is het vooraanstaand landschapsarchitect Adriaan Geuze. Hij kent elke uithoek van Nederland, hij weet wat er speelt. Zelfs hij denkt af en toe: "Wow. Wat staat hier nu weer."

En Geuze, met zijn kennis en ervaring, weet inmiddels: dat grotere plan, dat is er niet. Hij trekt de vergelijking met het ontstaan van een probleemwijk: er blijven een paar vuilniszakken buiten liggen, dan verschijnt er graffiti op de glasbak, er wordt eens een raam ingetikt van een leegstaand pand, en ineens is het niet meer prettig om 's avonds de hond uit te laten.

Langs de snelweg gaat het ongeveer net zo: "Eerst komen er een paar windmolens. Dat kan ook wel, als je de lijnen in de polder volgt. Daarna bedenkt iemand dat er bij een afrit wel een reclamezuil kan komen. Volgende stap: een paar bedrijfshallen en distributiecentra. Daarna een klaverblad, watercompensatie, geluidswallen, een eerste datacenter, en dan nog een datacenter. En opeens is het cultuurlandschap een herinnering." >>

Nederland telt 189 datacenters, verspreid over het hele land

zijn de ruimtelijke gevolgen van het digital gateway-beleid ingrijpender dan alleen die 189 blokkendozen.

Maakt het eigenlijk uit waaróm die metamorfose tot technolandschap plaatsvindt, kun je het misschien gewoon ook mooi vinden? Kijk eens even verder noordwaarts vanuit de Wieringermeer, de Afsluitdijk op. 'Eens ging de zee hier tekeer', nu wordt in het IJsselmeer Windpark Fryslân gebouwd; 89 turbines in het water, op de eigen website bejubeld als wereldwijd het grootste windpark in een binnenmeer.

Zo is het de Zuiderzee vergaan: van wilde baren naar techvijver. Maar de Afsluitdijk, inmiddels bijna negentig jaar oud, is toch een mooi staaltje van Hollandse waterwerken. Ontstaat hier nu niet gewoon weer een nieuw cultuurlandschap, op zijn eigen manier ook prachtig? Of maakt het voor je gevoel toch verschil of die 89 turbines er staan om te voldoen aan het hogere doel van schone energie, dichtbij opgewekt voor 500.000 huishoudens, of voor een digitale strategie?

LANDSCHAP VERRAMSJT

Terug naar Geuze, die zich voorlopig even drukker maakt over de teloorgang van het bestaande, unieke cultuurlandschap. Dat wordt in een groot deel van Nederland 'verramsjt', in een alarmerend tempo. "We hebben een verpletterend mooi, uniek en rijk spectrum aan cultuurlandschappengemaakt op klei, veen en hogere gronden. We bewoonden terpen, we ontgonnen veen, lieten nieuw land aanslibben, en we maakten polders. Dat zijn we nu in een generatie tijd aan het vernietigen, om plaats te maken voor een nieuw cultuurlandschap van dozen, kassen, datacenters, zonneakkers, windmolens en geluidswallen."

Soms helpt een leuk jasje. Aan de oostkant van Amsterdam bouwde architectenbureau Benthem Crouwel een verrassend mooi, zeventig meter hoog zwart-zilver gestreept exemplaar van het Amerikaanse bedrijf Equinox (foto pagina 8|9, midden-boven). Het blijft een gek idee dat achter de designgevel geen hippe appartementen schuilgaan. Je snakt bijna naar de reuring van een Ikea-parkeerplaats aan de voet van dit holle vat, naar leven. Wel is het ontegenzeggelijk vooruitgang.

'Spelregel één moet zijn: bouw nooit op vruchtbare grond'

Ook Geuze vindt het een mooi gebouw. Maar toparchitecten bieden volgens hem hooguit soelaas voor dergelijke relatief bescheiden, stedelijke

bouwwerken, niet voor de lelijke 'ports' en 'valleys' die gemeenten zo graag zien verrijzen aan de snelweg, als boost voor hun economie. Daar wordt het tijd voor een paar duidelijke spelregels, zegt hij. Eén: "Nooit op vruchtbare landbouwgrond: die is voor aardappels, en tarwe. Beter dan in de Wieringermeer wordt de bodem niet, daar is het al fout gegaan."

Veel belangrijker nog: de ruimte vretende sectoren – energie, landbouw, distributie, datacenters, grootschalige woningbouw – kun je niet overlaten aan gemeenten en provincies. Dat moet je landelijk regelen, net als de waterhuishouding, snelwegen en zware industrie. Daarmee geeft hij indirect een verklaring voor het intrigerende gegeven dat Nederland zich op het gebied van ruimtelijke ordening gedraagt als een chihuahua: die weet ook niet dat-ie klein is. Waarom laat je anders toe dat in zo'n schaars, dichtbevolkt land gebouwen ontstaan met een vloeroppervlak van soms tientallen hectares, plat als een pannenkoek?

Geuze: "Grote distributiecentra kun je met zo'n landelijke planning clusteren op de Maasvlakte en bij Tilburg en Venlo. Je spreekt dan af dat ze bij voorkeur hoog of in elk geval dubbellaags moeten zijn. En je geeft alleen een bouwvergunning als het niet ten koste gaat van hoogwaardige landbouwgrond, en als de daken worden voorzien van zonnepanelen. Door het landelijk te regelen kan een ontwikkelaar niet de wethouders van verschillende gemeenten tegen elkaar uitspelen."

Voor de mega-datacenters die nu verrijzen, zou hij ook zo'n aanpak willen: concentreer ze bij de Eemshaven en in het Sloegebied, bij Vlissingen, plekken die je speciaal daarvoor inricht.

Slecht voor de economie, dat soort regels en beperkingen? "In Zwitserland komt het echt bij niemand op om een datacenter in een mooie vallei te bouwen. En dat land staat er economisch prima voor. Een hoogwaardige economie heeft ook een rijk cultuurlandschap nodig als een aantrekkelijke plek om te wonen en te werken. Waar je met de fiets naar buiten kan, waar de geschiedenis tastbaar is. Waar mensen kunnen zeggen: ik kom uit de Alblasserwaard. Dat is heel belangrijk voor de mentale gezondheid." <<

Zijn grote datacenters volgens u welkom in Nederland? Reacties (max. 150 woorden) zijn welkom via [tijdgeestreacties@trouw.nl](https://trouw.nl). Graag naam en woonplaats vermelden.